

LA QUOTIDIANA

FMR Fundaziun Medias Rumantschas, Via da Masans 2, 7000 Cuirra, 081 544 89 11, redacziun@fmr.ch

Civis en acziun en Lumnezia

Ina grupp dal servetsch civil svizzer ha lavurà quests dis a Vignogn a favur da la biodiversità. **Pagina 9**

La rolla da pionier da Samedan

Avant 25 onns ha introducì Samedan la scola bilingua – ed è stà in exempel per autras vischnancas. **Pagina 11**

FMR FUNDAZIUN MEDIAS RUMANTSCHAS

SURSELVA

Romontschs smeinan la bitgetta

Quels gis eis el ius a fin – il 47avel cuors da stad dalla Brass Band naziunala da giuventetgna a Schwarzenbach el cantun Berna. Quei ch'ils organisaturs ein probabel buca stai pertscharts: Cun Corsin Tuor e Rafael Camartin han els elegiu dus Sursilvans per tgamunar las duas formaziuns da brass che secumponan da varga 80 musicistas e musicists ella vegliadetgna da 12 entochen 22 onns. Elegiu han ils organisaturs ils dus pedagogs da musica e versai dirigents pervia da lur habilitads sco scolasts e dirigents. Ed in tec pervia da corona, sco quei che Corsin Tuor ha tradiu alla FMR. **Pagina 9**

ENGIADINA

Otra via per financiar il Tour de Ski

Il Tour de Ski in Val Müstair ha attrat i' passà eir causa la partecipaziun dal matador local Dario Cologna. FOTO MAD

La suprastanza dal Cumün da Val Müstair ha decis da güdar a financiar la cuorsa Tour de Ski illa regiun eir amo las prosimas jadas. Gabriella Binkert Becchetti, la presidenta cumünala, conferma quai. Cha'l cumün haja lura però survgni dal comité d'organisaziun (CO) da l'etappa in Val Müstair la nouva cha'ls organisaturs hajan chattà ün'otra pussibilità per financiar la cuorsa in Val Müstair. Da chi precis cha quels mezs finanziais derivan nun ha il president dal CO Guido Mittner pudü tradir. Il CO ha scrit ün'ulteriura charta al cumün: «No vain dumandà quant fit cha'l cumün douvra pella chasa da scuola a Tschier d'ürant la cuorsa e scha no possan trar a nüz parcelas cumünalas pella cuorsa.» Quistas dumondas tratta la suprastanza cumünala in mardi chi vain. (fmr/fa) **Pagina 11**

GRISCHUN CENTRAL

Nursas an Sala Segantini

Actualmaintg expona l'artista Deborah Kressebuch maletgs da nursas ainten la Sala Segantini a Savognin. Cun eir ad alp scu pastra ò ella ena grond'amour per la nateira. Ella fotografescha las nursas e chellas fotografias servan scu motiv per malager igls animals. An ena stad fetescha ella anfignen 1000 fotografias, ò ella tradia aint igl discurs cun la FMR. 40 da chels maletgs an format quadrat malagea cun aquarel, tusch e fleter sa cattan actualmaintg ainten la Sala Segantini a Savognin. (fmr/gns/sab) **Pagina 10**

Omicron na ceda betg

Persunas ch'èn pli veglias che 80 onns e persunas cun in sistem d'immunitad flaivel duain far ina vaccinaziun da rinfrestgament questa stad. Quai recumandan las autoritads – pervi da la nova unda da derasaziun dal coronavirus.

MARTIN GABRIEL/ FMR

Cun in'ulteriura vaccinaziun cunter il coronavirus per persunas spezialmain periclitadas possia ins limitar il privel d'in grev decurs. Quai ha la media chantunala Marina Jammicki ditg a la FMR. «Spezialmain tar la grupp da persunas sur 80 onns è l'effect da la vaccinaziun tshessada pli fitg che tar ils pli giuvens.» L'atun duain lura tut las persunas sur 16 onns sa lachar vaccinar ina ulteriura giada. Questa recumandaziun da l'Uffizi chantunal da sanadad sa

«Spezialmain tar la grupp da persunas sur 80 onns è l'effect da la vaccinaziun tshessà pli fitg che tar ils giuvens.»

Marina Jammicki, media chantunala

drizza cunzunt a persunas spezialmain periclitadas ed al persunal da sanadad.

Actualmain va enturn l'Omicron. I sa tracta da duas ulteriuras mutaziuns da l'Omicron che sajan anc pli contagias che las emprimas. Il punct culminant vegn spetgà il fanadur. «Igl è però grev da far prognosas pervia da las vacanzas da stad», ha la media chantunala Marina Jammicki ditg. Las cifras na sajan anc betg alarmantas, schegea che las ospitalisaziuns sajan creschidas levamain en tshertas regiuns. **Pagina 3**

«Mia mumma segava ina plaunca cun capanegals.»

Istorgias d'ina dunna da Lumbrein al Café Rumantsch a Flem – Pagina 7

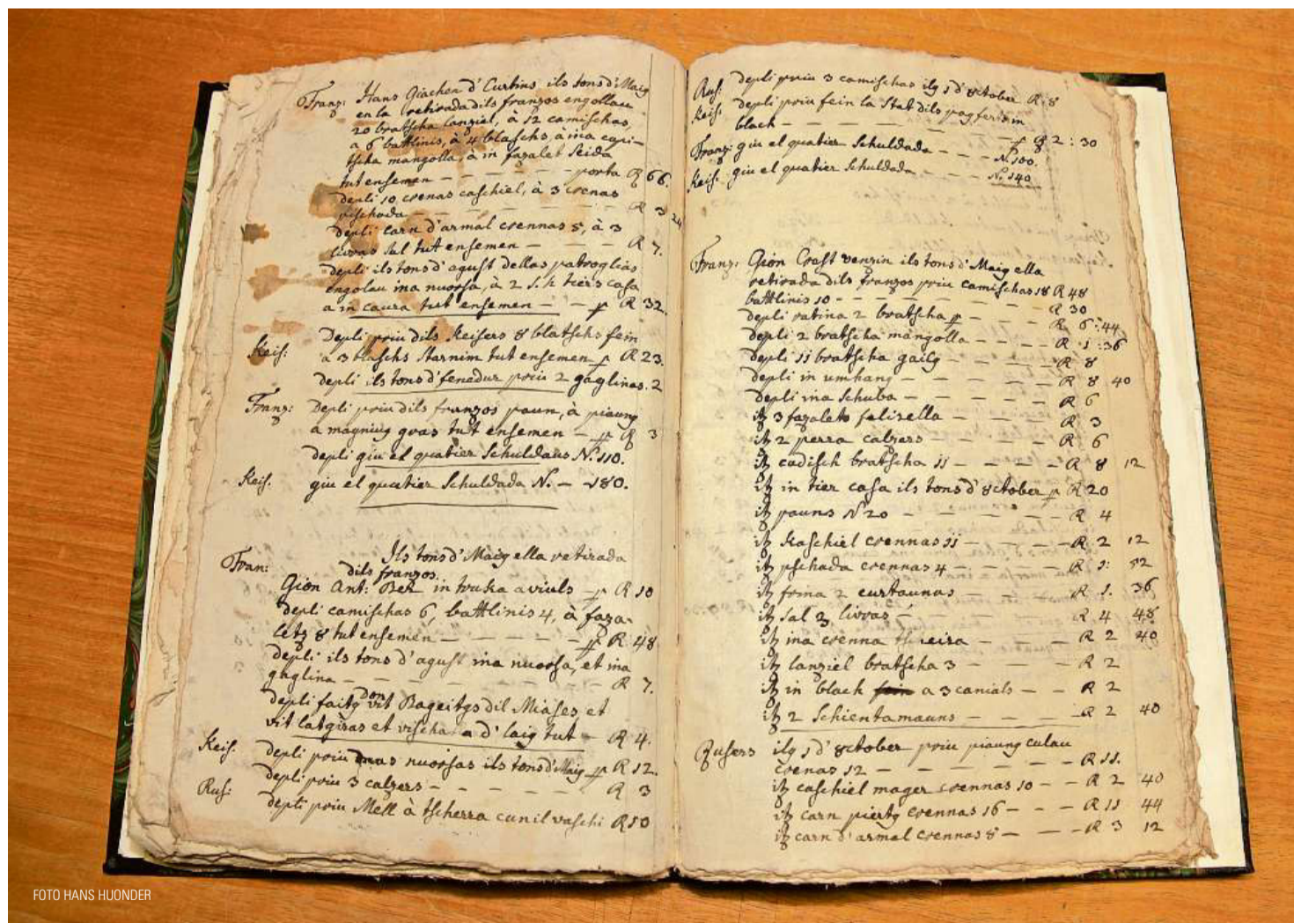

FOTO HANS HUONDER

Dils quens d'uiara, vischinadis e prers

Diesch onns ha Tarcisi Hendry sfegliu en archiv e gasettas, nudond scadina notizia davart la vischnaunca da Tujetsch il 19avel tschentaner. Il resultat ei in cudisch cun dus toms ed in total da 1645 paginas che porta il tetel «Denter idilla e paupradad». L'ovra muossa praticamein 1:1 co la veta da lu era en Val Tujetsch, tgei funcziun che vischinadis e Baselia havevan. Igl emprem document numnaus en quella grond'ovra ein ils quens d'uiara (foto) da 1799. (fmr/hh) **Pagina 5**

50027

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

Ella plaunca tessaglia encounter la Val Trutgs.

En acciun a Valleses sut Vignogn. In gi da steppadad.

Mantener pastiras, impedir desiarts

Dacuort ein commembers dil Survetsch civil svizzer stai en acciun en Lumnezia. A Vignogn han els segau, rischlau e fatg muns cun pastg e caglias. La Fundaziun per accziuns digl ambient (Stiftung Umwelteinsatz SUS) cun sedia a Berna ha organisau la lavur ella Val Trutg e Valleses.

AUGUSTIN BEELI/FMR

Esser giadora, luvrar culla bratscha, en ina squadra e veser il senn da quei ch'ins fa: quei vulan tuts. Silmeins quels nov umens giuvens da 20 onns ch'ei stai l'jamna vargada en Lumnezia. Pernottau han els a Lumbrein e luvrau a Vignogn. Enstagl da far militar, sittar, far marschs, exercitar la defensiun cun armas e material, prestan els survetsch civil. Dapi gl'onn 2006 astgan umens giuvens ch'enquoran in'alternativa tiel survetsch militar, eger quella alternativa. Entochen oz han varga 500 elegiu tala cun tgirar biotops. En gruppas da diesch tochen 12 persunas vegnan els clamai en loghens perifers per tgirar biotops. Il pli grond cantun svizzer porscha la pli gronda varietad d'intervenziuns: segar e tgirar pastiras nuncultivadas, palius, englars d'uaul, cumbatter neofitas. Dalls 83 accziuns che la Fundaziun SUS ha prestau ell'entira Svizra ein 34 stadad el Grischun.

Custevilas surfatschas magras

124 umens giuvens han elegiu gl'onn vargau quell'alternativa, uonn eis ei pauc dameins. «Els vesan il senn da lur engaschi», ha Michael Diepner declarau l'jamna vargada alla FMR sil plaz d'acciun. Gl'um da 62 onns da Basilea ei substitut

dil menader da project per las accziuns dils civis. Cuort avon la viseta haveva ei entschiet a draccar. Ils umens giuvens, occupai ella plaunca tessaglia encounter la Val Trutg, han stuiu interromper lur lavur. Suenter gl'urezi han els continuau da segar e rischlar. Michael Diepner ha presentau tgei ch'ils nov commembers dil survetsch civil han fatg. Agl ur dils praus segai, denter quels e las caglias, para tut in desiart verd. Nuot da valeta, manegiasen ins. «Ellas regiuns periferas e da muntogna ei il prighel gronds che la multifariadad da specias e da cuntradas van a piarder», ha el puntuau. Ils purs hagian memia pauc peda ed era ils daners maunchien per sededicar a talas surfatschas magras e nunproductivas. Tonpli ein ellas preziasas. Bia memia biaras surreschien plaunsiu e senza che negin s'encorschi. La cuntrada cultivada piarda siu pli grond scazi. «Nos civis san far propi buns survetschs en quei regard», gi Michael Diepner.

Ils giuvens dalla Svizra franzosa, dil cantun Berna e d'auters vesan il senn da segar, rischlar e schubergiar plauncas. «Gie, segir, quei fagein nus bugen», ha in d'els confirmau. Els vesan che pastiras, che vegnevan pli baul paschentadas d'animals manedels, ein custevilas biotops e spazis da viver da tschittas, saleps, baus, utschals, tochen muscardin, musteila e selvaschina

Michael Diepner agl ur dil biotop dalla Val Trutg sut Vignogn.

FOTOS AUGUSTIN BEELI E MAD

gronda. In ulteriur aspect augmenta la motivaziun da s'engaschar: «La lavur ei persistenta, ei vegn buca mo segau ussa, e lu onns ora nuot pli», explichescha Mi-

chael Diepner. El vul e sto garantir la persistenza, quei ei la finamira. Ella cuntrada sut la caplutta da sogn Gudegn ha el saviu gudignar la scola Lumnezia. Quella vegn

gl'onn proxim ad organisar in gi da caglioms. Ils affons lumnezians dueien sefmigliarisar culla biodiversitad, ina valor speciala dalla cuntrada lumneziana.

«Ina honur d'astgar direger quels giuvenils»

Gest dus Romontschs han dirigiu il cuors da stad dalla Brass Band naziunala da giuventetgna l'jamna vargada a Schwarzenbach el cantun Berna. Corsin Tuor e Rafael Camartin valan sco enconuscents pedagogs da musica e han recaltgau beinenqual arbagia cun atgnas formaziuns musicalas.

ANDREAS CADONAU/FMR

Che gest dus dirigents romontschs tgamunan il 47avel cuors da stad dalla Brass Band naziunala da giuventetgna ei plitost casualitad. Quei manegia Corsin Tuor, oriunds da Trun che dirigia la band A ferton che Rafael Camartin da Breil tgamuna la band B. «Ils organisaturs dil cuors naziunal ein gnanc pertscharts da haver engaschau gest dus Romontschs che derivan dalla Surselva.» Ella patria e specialmein ella scena da musica indigena ein ins spert staus pertscharts digl engaschi dils dus musicists sin palancau naziunal. «Secapescha ch'igl ei ina honur da direger quellas bands da giuvenils.»

Menaders indigens

Corsin Tuor gi che corona hagi era contribuì il siu ch'ils organisaturs dil 47avel cuors naziunal da giuventetgna ha risguardau dirigents indigens. «Normalmein meinan dirigents digl exteriori quels cuors.» Pervia da corona ha ils organisaturs dil camp vulliu esser dalla vart segira. Ils scolasts da register ein medemmein tuts dalla Svizra, gi Corsin Tuor. El manegia ch'ils organisaturs ele-

gian pli bugen dirigents digl exteriori per mantener ina certa independenza e neutralitad visavi als giuvenils che fan part al cuors da stad. Ils criteris dad insumma astgar far part al cuors naziunal ein detg severs e pretendan in examen d'admissiun. «Quellas varga 80 participon-

tas e participonts appartegnan allas meglieras ed als megliers musicists giuvens ella scena da brass svizra.»

Vasta savida ed esperienza musicala

Secapescha ch'ils organisaturs dil camp da stad dils giuvenils han buc elegiu

Corsin Tuor e Rafael Camartin per casualitad. Ils dus dirigents sursilvans han excellentas premissas musicalas per scolar e direger ina formaziun naziunala. Quei tradescha in'egliada en lur cuors da veta che dat buca mo investa en ina fundada scolaziun musicala. Omisdu dirigents lavuran sco pedagogs da musica. Rafael Camartin a Burgdorf e Sursee e Corsin Tuor alla Scola aulta d'art a Berna ed alla scola da musica da Lucerna. Las formaziuns da brass che Corsin Tuor dirigia ein numerosas e tonschan dalla Brass Band dalla Part sura bernesa entochen la Brass Band Fröschel Hall ell'Austria. Denter auter ei Corsin Tuor era menader artistic dalla Academia da Brass Band dalla Baviera. Rafael Camartin ha schau inspirar dalla musica da stuors sco giuvenil ella Sotiad da musica Breil/Dardin. Sco hosp ha el gia dirigiu la Swiss Army Brass Band ed igl Ochester d'instruments da flad da giuvenils dalla Turgovia. Musicalmein tgamuna el l'Uniu musicala Schindellegi-Feusisberg e cun la Brass Band Imperial Lenzburg ha Rafael Camartin gia contonschiu dabia arbagias a caschun da fiastad da musica. Da menziunar ei la vic-

toria alla concorrenza naziunala da Brass igl onn 2016 a Montreux e quei ella emprema classa.

Dus giuvenils grischuns dalla partida

Denter ils 80 giuvenils sesanflan era ina musicista ed in musicist grischun. Numnadamein Flavia Castillo da Susch e Simon Gabriel da S-chanf che ha gia pliras ga brigliau a caschun da diversas concurrenz. Omisdu sunan cornet ella formaziun A dil camp da musica da giuvenils. Corsin Tuor ei satisfatgs dalla tenuta e disciplina dallas giuvnas e dils giuvens musicists. Il program duront la jamna da camp ei stretgs e concentraus. «Jeu vai mai udiu dad in ni da l'auter in tgnem.» Quei era sch'els nezegian il temps liber per guder la cuminonza. «Memia baul van els en scadin cass buca a letg.» Ils giuvenils ein denton pertscharts ch'igl ei in privilegi da separticipar al camp naziunal e da sepresentar als concerts finals. Ils concerts dils 6 da zercladur a Huttwil e dils 7 da zercladur a Visp ein gia historia. Ils 8 da fenadur sepresentan ils giuvenils cun lur dirigents Corsin Tuor e Rafael Camartin a Schwyz ed ils 9 da fenadur a Romont.

Corsin Tuor (sen.) oriunds da Trun e Rafael Camartin (dretg) da Breil han tgamunau il 47avel cuors dalla Brass Band naziunala da giuventetgna.

FOTOS MAD